

SBURATORUL *Literar*

REVISTA SAPTAMANALA

SUMARUL No. 37

- E. Lovinescu* Brăescu (V)
Victor Eftimia In ceasul greu
Camil Baltazar Ultima elogie
Hortensia Papadat-Bengescu Scafandria
Mihail Celarianu In fața casei
I. Valerian Răstrângeri din adânc
I. Peltz Stelele

Cronica Dramatică : F. ADERCA. \

Cronica Artistică : VICTOR ION POPA.

Insemnări Literare.

37

SBURATORUL LITERAR

Revistă Literară, Artistică și Culturală

Prețul unui număr

LEI 2.-

Abonamente : pentru un an Lei 100.—

„ 1/2 „ „ 60.—

Abonamente se primesc la :

Administrația Revistei „Sburătorul Literar“

BUCUREȘTI

STRADA SMÂRDAN, 4

și la librăria „Mercur“, București, Calea Victoriei, 27

Deasemenea se pot face Abonamente prin corespondență,
trimițându-se costul respectiv prin mandat poștal.

la Administrația Revistei.

Manuscrisele, corespondența și schimbul se vor trimite pe adresa
d-lui E. Lovinescu, Strada Campineanu, 40.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

IN CURÂND VA APARE

de **E. LOVINESCU**

CRITICE VOL. VII

Lucian Blaga, M. Sadoveanu, Delavrancea, Ion
Minulescu, Hortensia Papadat-Bengescu, Odobescu,
Hasdeu, Al. Davila, Caton Theodorian, etc., etc.

Ed. „Ancora“ Alcolay & Calafateanu

SBURĂTORUL LITERAR

REVISTA LITERARA, ARTISTICA ȘI CULTURALA

DIRECTOR: E. LOVINESCU

BRAESCU

V

În cercetarea literaturii lui Brăescu ne mai rămân câteva observații asupra compoziției. Se impun cu atât mai mult, cu cât tendințele tuturor încercărilor moderne se îndreaptă împotriva ei. Compoziția pare un obstacol al liberei expresii; romantismul îi dăduse o lovitură acum un veac; simbolismul s'a încercat și el s'o disolve; expresionismul contemporan sub o formă și mai violentă pleacă dela principiul pulverizării genurilor literare. În fond, lupta e între subiect și obiect și orice afirmație a personalității se face în dauna legilor ce par a îndigui sloboda expansiune a talentului. Negând valoarea obiectivă a naturii, căreia voește să-i substituie numai valoarea de interpretare a artistului, expresionismul reprezintă probabil reacțiunea cea mai integrală împotriva compoziției. Determinată de legile interioare, organizarea este totuși la fundamentul oricărei creațiuni biologice sau artistice. Lupta în contra ei nu va putea avea deci decât succese parțiale; introducând principiul evoluției genurilor, va împiedica numai procesul osificării lor. Organizarea e, dealtfel, o calitate prin excelență latină; în fața sistemului defensiv al spiritului latin, romantismul și simbolismul și-au frânt în zadar lăncile; adaptându-se formelor temperate ale geniului nostru, din revoluționare au devenit pașnice; expresionismul, pe dealtă parte, n'a găsit încă nici un ecou în literaturile mediteraniene. După ce a modelat fața lumii întregi, organizația romană subsistă încă, intactă, în toate producțiile spiritului latin. Și dacă la noi, de pildă, acțiunea d-lui Lucian Blaga a pulverizat poezia la senzație și imagine, organizația e vizibilă și în aceste imponderabile; nimeni nu ne-a dat imagini mai organice și mai integrale decât însuși d. Blaga.

Economia e principiul cardinal al oricărei compoziții : obținerea unui maximum de efect printr'un minimum de efort. Reducerea la unitatea impresiei nu este deci o lege arbitrară ci o necesitate psihologică și o condiție esențială a artei ; n'o cerem dela scriitor ca pe o zadarnică simetrie exterioară ci ca pe o categorie a sentimentului estetic. Ea presupune însă o posesiune a mijloacelor de realizare atât de definitivă, încât n'o găsim decât la maturitate. E firesc deci ca unele din cele dintâi schițe ale lui Brăescu să fie lipsite de compoziție și chiar una din cele mai bune, *Legea progresului*, să sufere prin contaminarea a două serii de fapte. Pe încetul însă compoziția devine tot mai sigură ; amănuntul inutil sau prolix este înlăturat ; luminile converg spre unitatea impresiei ; efectele parțiale se strâng toate într'un efect culminant. Cele mai multe schițe ale lui Brăescu au ajuns astfel caracteristice prin arta de a rezuma o acțiune, o situație, un tip, printr'o singură trăsătură finală de o rară expresivitate.

Lăsând la o parte începutul, încă neconvergent, schița *Oale sparte*, de pildă, poate fi un model de gradatie a efectelor. In timpul unei boli molipsitoare de ochi, generalul recomandase batiste curate, pe care soldații le purtau însă cu ordinul ca să... nu le întrebuințeze. La inspecție, prin întrebări și îndemnuri perfide, generalul face pe un biet soldat să-și șteargă arma cu batista și apoi, nădușit, să și-o treacă pe față și pe la ochi :

— „*Iți place, colonelul?... Iată cum se execută ordinele mele.*”

„*Și urcându-se în trăsură ce-l aștepta afară, dispăru fără a saluta pe nimeni.*”

— „*Eu n'am ce vă face. Dacă nu vreți să țineți seamă de ordinele regimentului — o să vă notez și eu în memoriu,*” zise încruntat colonelul și eși amărît pe urmele generalului.

— „*Efectul inițiativei!*” intonă sarcastic, la rândul său, maiorul. *Aveam toată încrederea... credeam că am cu cine mă înțelege...*”

— „*Domnule maior...*”

— „*Mă rog, d-le căpitan, nu te-am întregat nimic. Ți-am spus eu ceva? Constat. Consecințele o să le vezi d-ta pe urmă.*”

— „*Bine, domnule sublocotenent,*” tsbucni căpitanul după plecarea maiorului. „*Ti-am lasat toată libertatea... să faci ce vrei. Spune d-ta singur, ți-am cerut eu socoteală când vii și când pleci? Luat-ai vre-o pedeapsă dela mine? Făcutu-ți-am vre-o observație?... Mărturisește d-ta singur?*”

— „*Domnule căpitan, vă spun pe onoarea mea...*”

— „*Nimic... nu vreau să aud nimic! Te rog de mâine să pof-*

tești regulat la serviciu, că te 'nchid... imediat. Scurt și cuprinzător." Și plecă, necăjit, cu chipiul pe ceață, trântind ușa în urma lui.

— „Sergenți sunteți voi?... Uite hal de gradați! Așa v'am învățat eu? Ei las' dacă e așa vorba. Diseară toți gradații la închisoare... Vă învăț eu minte!...”

— „Care ești ăla care te-a întrebat d-l gheeneral? Ești la linie!” strigă sergentul major, până a nu ești ofițerul pe ușă. „Dă-te 'ncoa la mine, camarade... candela și mânăstirea...”

Dar tăcerea de moarte ce domnia în cameră nu fu turburată de nimeni. Soldatul, presimțind ce-l așteaptă, dezertase.

În gama ascendentă a mâniei ofițerilor odată cu descreșterea gradului, dezertarea soldatului produce, în adevăr, un efect neașteptat. Efectul neașteptat, deși logic, încheie multe din schițele lui Brăescu. Alteori, scriitorul întrebunțează procedeul leit-motivului: o replică dela început revine la urmă într'o situație ne prevăzută. Plecând de acasă în bombănitul nevestei: „nu trebuia să te însori dacă nu ești în stare să ții trenul unei femei,” căpitanul Vărgatu își îndreptă pasul îngrijorat spre cazarmă. Strămtorat de aceleași nevoi, plutonierul Bucurel strângea tocmai în acel moment banii recruților sub cuvânt că-i vor avea mai sigur la dânsul. Surprinzându-i șiretenia, căpitanul confiscă el banii ca să-i păstreze și mai bine:

Păruns de o bucurie internă, se 'ndreptă liniștit, ușura spre ușă, urmat de Bucurel ca de un câine plouat.

— „Trăiți, don' căpitan!”

Dar căpitanul mergea fără s'audă.

— „Trăiți, don' căpitan”, repetă Bucurel, tușind pentru a-și drege glasul.

— „Ai?”

— „Dați-mi voe să vă spun ceva.”

— „Cântă!”

— „Eu, după cum știți și d-voastră, sunt însurat... Acu o săptămână mi-a făcut nevastă un băiat... și așa eu acu, n'am cu ce să-l botez...”

— „Păi ce făcuși solda?”

— „Patruzeci și cinci de lei... ce să fac mai întâi?”

— „Patruzeci și cinci de lei... ce e de colea?... alții trăesc și cu mai puțin...”

— „Am avut cheltueli... moașă, doctorii...”

— „Tine, să mi-i dai la soldă.”

— „Nu-mi ajunge, ce să fac cu un pol... d-voastră nu vă gândiți?!...”

— „De, mă băete. n'am ce-ți face,” și plecă. Dar după câțiva pași, întorcându-se, îi aruncă în obraz cu severitate:

— „Nu trebuia să te însori, dacă nu te simțiai în stare să duci trenul unei femei...”

* * *

Prin darul său de a prinde contraste și stabili raporturi morale, dar și prin observația amănuntului topic, prin puterea de a-și însufleți tipurile, dramatizându-le, prin arta compoziției, dar, mai ales, printr'o desăvârșită obiectivitate, care-i caracterizează și diferențiază satira, literatura lui Brăescu are nu numai caracterele talentului ci și pe cele ale clasicității. Căci, încăodată: topirea artistului în opera, pe care-a creat-o totuși atât de personal, este semnul cel mai sigur al artei clasice — și deci durabile.

E. LOVINESCU.

IN CEASUL GREU

*In ceasul greu, cand inima ti-au rupt,
Nu căuta să scapi de suferință...
Cufundă-te în ea plin de credință
Și spun: „Din durere vreau să mă înfrupt
Cu dintr'o pâine nouă, pan' la biruință!”
Cufundă-te adânc în suferință!..*

*Să storci dintr'însa tot amarul pân' la sânge!
Și lacrămile roate să le verși;
Înalță către soare o hii tai n șterși
Și soarele în o hii tăi se va răsfrânge.*

*Cufundă-te adânc în suferință,
Te scaldă 'n pușcicatorul foc
Și, lamă de otel, făcuie de noroc,
Vibra-va 'n aer noua ta ființă.*

*Cufundă-te adânc în suferință, n'o goni...
Te vei cutremura de ea ca de-o furtună,
Vei fi un trăznet pe adormita vâgăună
Și bezele din tine atunci vor conteni.*

*Nu te clinti când fulgerele vor cădea,
Primește-le ca pe-un vutez și-o pocaintă,
Cufundă-te adânc în suferință
Căci aripile de Arahanghel cresc din ea!..*

VICTOR EFTIMIU

ULTIMA ELEGIE

Să nu mai vii cu întârziatul dar,
Cu strugurii uscați și tămâioși de amintire.
Cămara sufletului și-a 'nchis ferestrele și le-a oblonit
Cu-a iernii severă pojghețuire.

Să nu mai vii căci sara te va prinde 'n drum
Și ca o hoată o să-ți asvârle bulgări de 'ntuneric în față.
Iar stelele te-or privi pieziș și rău;
Să nu mai vii, ascultă umila mea povață...

Rămâi în crama vechei toamne,
Și-aceleași visuri dragi mustească bucurie.
Iar sufletul să-ți fie drag cules
De tămâioasă și de razachie.

Acelaș soare doldorat ca și o țată de fecioară
Să crească 'n pârg bobitele de struguri mici.
Și să fie așa de dulce rodul
Că fiecare bob să aibă ciupituri de rândunici.

Și-aceiași sară caldă și bogată
Să 'nvesele conacul în aprinsă vălvătae
De focuri-cari cresc povești și glume
In jucăușa flacărei văpae.

Rămâi acolo, vezi și cât de drag mi-o fi să știu
Că toamna asta mult ți-a fost imbelșugată.
Că fiecare sară a pōgorit mārāmi tihnite
Pe-a sufletului tău chilie-binecuvāntată.

Ci doară sara mānile cānd împreuni
Deasupra rubiniului pahar
Al voiei bune, sā-mi închini
Al gândurilor cumiņi-cuminte dar.

Apoi
Te 'nchide tainic
In caldul amintirii resemnat iatac.

Cāmara-mi oblonită e de 'ngheț
Și sufletul mi-i cel din urmă prābușit harac...

CAMIL BALTAZAR

SCAFANDRIA

— O călătorie naivă pe ape și în adâncul lor —

În salonașul simpatic erau așezați cinci la masa de poker : două doamne și trei domni. Alături, în Hallul care servea de sală de mâncare, boerul de gazdă tănuia liniștit cu un prieten. Stăpâna casei și mama ei, o bătrână grațioasă ca depe vremuri, țineau tovărășie doamnei care a rămas pe dinafară..

Își făceau simpatic datoria de a conversa când pendula foarte muzicală sună unde-va unsprezece.

Doamna de prisos își aminti că e ora convențională a cinaului și pentru a nu împiedica pe stăpâna casei dela atribuțiile ei, se ridică aplecându-se peste umerii uneia din jucătoare și păru a se interesa de mersul norocului.

Își reluă cu satisfacție poziția perpendiculară, a tulpinei; se simți fericită că e o creatură feminină, nici prea înaltă nici prea scurtă, și care poate sta în echilibru pe doi pantofi de mătăasă neagră mici, și poate încăpea toată, adică nu prea mult nici prea puțin, în bucățița de rochie de mătăasă neagră. Cluj.

Se simți fericită că pantofii și rochia de mătăasă pot mișca, lucru foarte atrăgător după o virtuoaasă nemișcare.

La masa verde nu-i era nimic cunoscut din mersul savant al jocului. „Momentele“ erau subliniate de doamne prin țipete cochete, de domni prin exclamații complexe.

Văzu numai coloritul viu al fiselor grămădite pe același loc al norocului. Roșii și galbene cu verdele postavului care albăstrea la lumină, compuneau un tricolor vulgar.

Făcea totuși asupra jocului, aprecieri generale, — foarte generale — și le transmitea doamnei bătrâne, pentru a nu rupe firul politicos al tovărășiei.

Era o doamnă atât de amabilă! Cam tristă ca văduvele bătrâne, cu păr alb, lănos și creț ca perucele marchizelor, cu un obraz vestejit dar nobil, cu maniere distinse și discrete, cu conversația grațioasă, dar în toată atitudinea cu o sfială, cu o rușine aproape, de a fi bătrână printre cei tineri.

Ce frumoasă era doamna bătrână fiindcă știa că bătrânețea e urâtă.

La un moment, pastelul ei vechiu, dispăru. Stăpâna casei spusese că la o oră mai înaintată mama ei obicinuește să se retragă nesimțit. Odihna asta sfiocasă și timpurie care mărturisea copilăria bătrâneței, era ceva mișcător.

Doamnei de prisos, i se păru că aude un mi bemol ...mi ...mi ...melancolie adică, dulce, stînsă melancolie ...mi ...mi bemol.

Rămasă stăpână pe destinele ei, ca o pasăre care a găsit

ușa coliviei deschisă, se strecură printre fotoliu și masa de cărți, oprindu-se dela primul pas al călătoriei, să admire Universul.

Lumea care se deschidea înaintea ei, era un divan mare acoperit în întregime cu un șal vechiu turcesc.

Era frumos, cu florile lui de șal, un fel de melci grenat contrașesuți cu negru. Firele negre erau roase mai mult.

Fu sigură că vine dela mama doamnei bătrâne. D-na bătrână, era așa de subțire, subțire ca o umbreluță de fal negru și nu putuse niciodată purta un șal așa de încăpător.

Tot peretele era ocupat de un covor mare, care mărginea divanul și se întorcea îmbrăcând colțul. Foarte vechiu și foarte frumos. Culorile erau gălbui, cafenii, stinse, romburile vestejite. Așa vechiu și pălit cum era, nu se decolorase nici la soare nici la ploaie; se învechise stând multă, multă vreme la întuneric; după ce din făptură fusese făcut cam palid, cam lutiu.

Ce mare era!

Doamna de prisos hotări că a stat așternut la intrarea unei moschei largi și singuratece într'un oraș vechiu și izolat. Deaceia era mare, deaceia era veșted. Picioare moi, desculțe, îl ostensiseră și umbra umedă a moscheii îl îmbătrânise.

Toate descoperirile astea de călătorie, o mulțumeau nespuse Poposi îndelung în moscheea răcoroasă.

tocmai atunci *Stăpâna Casei* plină de grije interveni:

— Admirați Karamania mea? E o bucată din cele mai mari dar am văzut...

Întră în amănunte tehnice care uimără novicea călătoare. Fu totuși plictisită că descoperirea ei era așa de bine cunoscută.

....Nu știu de ce femelle nu pot descoperi nimic! ...Pretutindeni sosești după altul... și în iubire... mai ales dacă nu vii la timp, au mai trecut înaintea ta... — Suspină!

...și totuși atâta timp cât ești ultimul explorator poți gusta farmecul descoperirii... te descoperi poate numai pe tine dar inițierea are desfătare ...așa și cu acea Karamanie...

Se bucură că a nemerit singură, toate punctele privilegiate ale frumuseții și valorii ei.

Pe covor atârnav șiraguri sfoase de mărgele. Le atinse încet, le desprinse ușor, le înfășură cuvios pe braț, răsfirându-le boabele. Erau mătâni autentice, din perle de chihlibar și de mărgean, cu grăuntele mare. Erau și scapularii din sifel minușos, din chiparos mărunt, din ivoriu sdrelit.

După ce le privise bine desmierdându-le în mâini le așeză frumos la aceleași locuri, unde se închinau neobosit lui Christ în moscheea din Karamania.

O ușă, cu cadrul ei sgomotos prin preciziunea geometrică, întrerupse lunecarea furișă a emigrantei. Se sili să nu facă nici un foșnet, cu pași de mătase, cu trupul de mătase, să strecoare nesimțit umbra ei mătăsoasă, ca o barcă fără vâsle noaptea pe ape moi.

Avea un scop misterios și depărtat. În lunga stațiune pe

fotoliu, prin ușa de comunicație Hallul se deschisese vederei ca un orizont nelimitat, din cauza vitrajului care ocupa zidul aproape întreg dinspre stradă. Printr'un mister, spațiul prin acel unghiu al vederei, își schimba dimensiunile. Hallul vast o chema din salonașul mic, cu prestigiul libertății și necunoscutului. Niciodată distanța metrică raportată la simțirea spațiului, nu dase un rezultat mai precis de fuga locului de sub legile măsurii. Era departe până la sufragerie, greu de ajuns, plăcut de ancorat. Cuprinși de pasiunea jocului, cei de acolo erau mai puțin primejdioși pentru întreprinderea ei, dar în unghiul deschis al vederei, convorbitorii sub lampă, în chiar ținuturile invidiate, apăreau amenințători.

Cum ar fi putut trece pragul în domeniul lor fără să calce convențiile de fruntarii? Cum mai ales putea trece prin vama lor ostilă până acolo, până la misterul ocrotit de vitraliuri? Fiindcă, adîncirea chiar, pe când bătrâna doamnă vorbea de Lascăr Catargiu, bun prieten cu bărbatul ei, se auzise: clic-clac cum se închisese lumina, și Hallul într'o umbră albastră, devenise nemărginit acoperind pe cei doi.

— Ce faceți acolo pe întuneric? — strigase dela masă una din jucătoare. Ea însă știa ce fac. Simțise că s'au sculat și stau muți lipiți de ferestrele magice. Acolo vrea și ea să ajungă! Într'acolo pornise, dar mai avea drum lung.

O perdea moale cădea peste o mușcă a ușii. Nu-i mai văzu racla deschisă. Numai o feliu îngustă de perete o mai despărția de pragul fabulos al trecătoarei. Pe acel istm se desfășura un spectacol măreț. Se opri împreunând mâinile cu uimire: O furtună pe Mare!

Cu cadru cu tot, tabloul nu avea decât 50 centimetri din care pânza minusculă adâncită în ram, ocupa abia 20. Totuși era un uragan deslănțuit pe apele nesfârșite ale Oceanului.

Se uită lung, minunată de viață moartă a lucrurilor.

...Vântul furtunei de acolo bătea până la ea... Ce scurtă era rochița asta! Așa vârtejuri în atât de puțină rochie! Și-o netezi pe trup cu mâinile! Se înfășură în pânzele ei subțiri.

I se păru atunci că privirea ei, așa ațintită asupra tempestii miniaturale, face sgomot — și nu trebuia nici un sgomot. — Când taci cum te ascultă oamenii!

Atinsese însfârșit pragul temut. Era clipa hotărâtoare între două primejdii: cei dela cârți ridicau voci amestecate și aprinse. Pacienici, ceilalți doi vorbeau.

În loc să se strecoare, să fugă, se opri lung. Așa o învăța instinctul ei de fugară. Pe pragul evaziunii prudența aștepta ca glasul temniței care rămâne înapoi, să se așeze și drumul deschis înainte să se limpezească.

Apoi pași pe punte. Acum sufrageria i se părea o punte de vapor. Probabil fiindcă moșafirul, cu care vorbea boerul de gazdă, era un comandor.

Pe punte călătoria se întoarse cu fața spre cel d'întâi ori-

zont. Inapoi ea trecu o scurtă grijă. O simți pe umeri prin crepul subțire. Domni o zăriseră și se nelinișteau pentru convorbirea lor „între bărbați“, dar ea, contempla atent peretele din fund. Zărise un om umbliând șoldiu cu mâinile adâncite în buzunare așa de tare, că scâlcau stofa pardesiului vechiu. Pălăria „boule“ era înfundată pe urechi și cam gh boasă. Părea suspect. Unde oare îl mai văzuse? În societate sigur că nu. Pe stradă poate! Îl se păru că întoarce capul spre ea. Nu! Se tot ducea. Așa ținea el capul plecat peste umăr din precauțiune. Om rău! Îl cunoștea fiindcă era viu ca și oamenii vii, un desen de Șirato.

Atunci se întoarse drept cu fața spre miracol. Peretele de geamuri cu umbra enigmatică dinapoi a lui, era acolo dar încă departe.

Trebuia să treacă în tot latul mesei prin fața convorbitorilor. Se îndreptă cu hotărâre, totuși lin, în firul apei. Ajunse nesupărată în dreptul geamurilor. Când lipi pe ele nasul, erau reci și brumate. Taina dinapoi a lor rămase nepătrunsă. Auzi glasul îndatoritor al boerului de gazdă: — Vreți să vedeți? —

Nu răspunse, ca nu cumva să-și curme gândul cel bun. Atunci lumina fu închisă ca și adinioarea, și lumea se deschise îndărătul vitrajului:

Marea!

Orașul pălpăia tăcut lumini furise ca o reptilă cu solzi focși prăvălită în haose negre, și undeva — undeva — unde nu putea desluși — începeau apele vinete și sure.

Cum nu spunea nimic, o lăsă singură. Liniștiți de prezența ei somnambulă, reluară vorba.

După un timp lung — poate trecuseră vre-o două decenii ale privirii — stăpâna casei, o turbură împingând în genunchiul ei un scaun greu:

— Nu vrei să șezi?

Nu vroia; dar tocmai pentru asta, nu refuză.

Da! răspunse — și rămase în picioare expertizând cu degetele speteaza îmbrăcată cu piele.

Atitudinea Doamnei de prisos, între ferestrele acum iar întunecate de lumina odăiei și scaunul masiv, era nehotărâtă.

Atunci stăpâna casei, așeză ferm ceașca de argint între cei doi, în capul mesei cele lungi, — aceea pe care adinioarea o privea dela atâta depărtare, — și o invită fără replică, plecând mai departe cu misiunea ei.

Fu un moment istoric al strategiei! Intervenția străinei în conversația celor doi, era o turburare.

Pentru a micșora proiecția siluetei ei, Doamna se așeză pe scaunul masiv, ușor ca pe un j lț de porțelan.

O nedumerire plutea pe fața de masă de olandă cu broderii englezești: Se bucurau sau se muțumeau? Era încă nesigură.

Își examina pe sub ochi dușmanul. Boerul de gazdă eră nimic de datoriiile lui ospitaliere. Comandorul, înalt, robust, cu fața jovială, părea un inamic accesibil.

Trebuia însă să nu-i dea timpul unei hotărâri fie galantă, fie ostilă.

Pentru a-și exprima neutralitatea, căută un cuvânt inofensiv și cum auzise că era comandantul unui mare vas de călătorie care *stoppa* din lipsă de combustibil, îi spuse naiv dar cu intențiile cele mai plăcute :

— Trebuie să vă bucurați așa de mult că stați pe loc.

Din propriile ei socoteli asupra depărtării și melancoliilor ei, și asupra micilor bucurii ale țărmurilor pământești, statornicise că o lungă ancorare trebuia să mulțumească, uitând că purtăm cu noi țărmurile bucuriilor, pretutindeni.

Comandorul sări elastic pe pielea scaunului și protestă energetic dar înveselit :

— Dimpotrivă, Doamnă, sunt nenorocit ! E pentru mine o pedeapsă !

Că patru vase albe stau nemișcate în portul măhnit, îi păruse în adevăr călătorei, un neajuns pentru frumusețea lor. Erau ca lebede de zinc ripolinat, pe când în plutire erau ca lebedele vii.

Cum nu căuta succese de opinie, ci numai să abată atenția inamicului pentru a ajunge iar la geamurile minunate, — vroi să știe dacă marina e numai decât o vocațiune sau o profesie ca oricare alta — apoi fără să aștepte răspunsul, vorbi de primejdiiile plutirei ca cineva care le cunoaște. Povesti un sinistru marin a cărui victimă fusese, pe o barcă motor înpotmolită la 6 metri de plaja mondenă, imbarcațiune fragilă a cărei fragili pasageri, prezintaseră toate aspectele panicei mortale, pe când asistența publică arătase un cinism batjocoritor.

Boerul de gazdă o susținu cu tărie. Era să se inece și el pe o baltă la vânătoare de rațe. Așteptau protestarea marinarului. Dar comandorul aprobă : o barcă în adevăr cel mai sigur și mai nesigur lucru din lume.

— Și marea e așa de adâncă ! emise Doamna, ca pe o descoperire covârșitoare.

— Asta nu ! Dela doi metri în jos nu mai are nici o importanță ! — glumi Comandantul.

Deschise ochii ei mari, apoi îi reduse la dimensiunile obișnuite. Înțeleșese. Da ! Dela doi metri în jos aparatul cu care măsurăm adâncimile nu mai are capacitatea aprofundării. Rămaseră un moment gânditori :

— Așa dar omul nu stăpânește adâncul apelor.

Doamna privi cu dușmănie spre geamurile albastre. Apoi reluă impresurarea inamicului :

— ...Dar rolul unui comandant e așa de mare ! Cuvântul lui e nădejdea pasionată a călătorilor...

Comandantul rămase foarte mirat. Păru a cerceta.

Pe fața lui voioasă trecură gânduri parcă noi. Acolo pe puntea de comandă își îndeplinea pe semne căpitania fără nici un cabotinaj, fără chiar conștiința bucurăoasă de sine.. despre ceva

asa de insemnat cum e viața călătorilor la voile mărilor dar în puterea destoiniciei sale de pilot.

— Da! zise — Se prea poate... Imi aduc am'nte edată... pe o furtună grozavă... O luasem cu noi — cum ziceam în marină. Pornim cu câte un vânt necăjit și se ține de noi ori încotro cârmim. Purțăm așa vijelia 20-25 de zile în șir.

Nu știu de ce Turcii n'au astâmpăr. Umblă de colo colo cu casa după ei — *Iatac* — cum zic — O mulțime de calabalac sărăcacios. Pe o furtună năbădoasă, m'am dus să inspectez Cl. 3-a. Trebuia nițel curaj ca să-ți faci datoria... Ce era acolo ;...

Vai de ei!.. și vai de mine! Valurile măturau ape peste noi de sus, de jos, din lături. Unul din danțurile cele mai grozave ce m'au apucat pe mare!... un biet turc de subt niște țoale, când m'a văzut: — Furtună! — a scâncit.

— Furtună!... Furtună?... care furtună. Abia mă țineam pe punte. Cu cisme, cu mantaua și gluga de cauciuc, isbit, răsbit de vântul care plesnea furios apele peste noi.

„Furtună bre!“ — repetă sfârșit de frică turcul, arătând în pustia neagră și bătăloasă dimprejur.

— Furtună asta ?. Asta nu e furtună!.. asta nu e nimic!

— Asta nu e furtună..? se miră Turcul, jumătate convins.

— Nu e!.. alt-fel e furtună!

— „Altfel!..“ atunci bodogănind ceva cu „comandant“ spre celalalte mumii, îi văd că scoate felegeana și ibricul de subt țoale!

Ce mult timp trecuse, decând Doamna emigrase din fotoliu, și acum iată cunoștea furtunile mari și adevărate.

Era drăguță povestea cu Turcul. Călătorea se simțea din ce în ce mai bine pe puntea vasului. Impărți cu comandantul o felie superbă de cozonac proaspăt. Dar, hotărâtă să guste singură, bucuriile călătoriei, se retrase în domeniul ceștei de argint, scormonind cu lingurița boabe care semănau cu mătăniiile cele de chihlibar, pe când Doamna bătrână în somnul ei, decise că seacă în tocmai cu iconița uscată care atârna de scapulariul cel de sidef mărunt.

Cei doi vorbeau iar între ei... Auzi deodată cuvântul *Scafandru* — și tresări.

Era un cuvânt turburător prin nu știu ce sonorități violente și pasionate. Noțiunea lui era și ea atrăgătoare: Cavalerii temerari ai fundurilor misterioase de ape! Cei care cunosc peisagiul necunoscut nouă! Sunt oameni adevărați, și misiunea lor adevărată e să pescuiască perle și coraliu! Pentru asta se preumblă în adevăr la temeliiile apelor!

O realitate, deopotrivă cu Basmele! — Și mărilor numai sunt inviolabile omului. La auzul cuvântului — Scafandru — călătorea se adânci în ceașca ei ca în fundul mărilor, ca să audă și să vadă.

Dar comandantul zicea: — L'au scos mort!

— „Mort?“ se miră garda.

— ...Mort!... pe cine... pe Scafandru?... O ce poveste!... Ascultă bine deși nu știa începutul.

— Da, mort!... cum, ce fel murise? Aparatul n'avea nici un defect. Erau trei pe bord. S'a scoborât altul.

...S'a scoborât al doilea în ape... După ce unul din trei murise... Dece murise?... Nimeni nu știa... Era un mister al fundului de ape... Lupii răi de mare!... Dar cum? În găoacea lui intactă, cum pătranseseră ca să-l omoare? Văzuse numai... și nu putuse suferi privirea adâncului. Sărmanul!

— „Ei și“? zori iar gazda.

— „Ei și!... abia îl lăsaseră pe asta jos, a și dat semnalul. Fi-rește l'au ridicat numai decât... Era nebun. Da! Inebunise... Cum? Dece?... N'a putut nimeni înțelege dela el nimic. Nebun de legat și nebun a rămas.

...Ochii Doamnei călătoare se deschideau treptat rotind unde turburate de uimire, ca rotocolul apelor în jurul bolboacelor și acolo în fundul uimirei lor prăpăstioase, erau: un mort și un nebun...

O! ce poveste fioroasă! Așa dar cel al doilea Scafandru, văzuse Balaurii din fundul apelor și inebunise.

— „A nebunit, mon cher! Ei comedie!“

— Mai era unul. L'au întrebat dacă vrea să mai încerce. Și, a vrut.

...Unul singur, al treilea, cel din urmă!... după ce din doi to-varăși, unul era mort, unul nebun... și al treilea, voise... nu se gândise la viață și mințile lui pe care le putea perde. Nu!... Se gândise înainte. Acolo înăuntru, la taină, la necunoscut, la primejdii.. Vrea să cunoască și să înfrunte, ceea ce ucide și inebunește oam-enii... Omul cu Natura! Nu se sfiește! O atacă. Ea îl doboară... El iarăși! Ca să o învingă, dă tot ce are dela ea viața și mintea. Dar mereu la ceva din viața și din mintea ei, pentru a omenirei.

Cuceritorii!... Cuceritorii adevărului de pretutindeni!

...Doamna călătoare... boerul de gazdă... nici ei nu se opreau. Nici ei nu se gândeau la cel mort, la cel nebun. Mergea înainte cu cellalt, cu cel viu, cu cel din urmă, care avea să triumfe...

— „Ei și!“

— După un timp, a dat semnal și l'au scos. Întâi n'a putut să spuie nimic. Le-a făcut semn să-l lase să-și vie în fire. Era ză-păcit. Pe urmă a spus ce a văzut.

...Marea își deschidea toate haosurile ca să poată încape în ea așteptarea Doamnei, despre ce avea să vie. Despre ceea ce vor fi văzut în fundul apelor trei oameni, pentruca unul să moară, altul să-și piardă mințile, și al treilea împuternicit de peirea cel-lor doi, abia să-și ție țefere mintea și viața...

— Cum a ajuns — a văzut venind spre el, o armată de ofi-țeri ruși în haine de paradă, cu limba scoasă... Zicea că a stat, s'a uitat bine la ei, apoi că a dat semnalul. Asta nu era nebun.

S'au făcut sondagii, Așa și era. I-a scos pe toți. I-a înmor-mântat.

Asta se petrecea pe timpul când nemții ocupaseră Odessa. Mi-a spus-o, chiar comandantul operațiilor maritime germane. Era

în radă și Cahulul nostru. Fusese o convocare a ofițerilor ruși, într'un local pe malul mării. Acolo îi surprinseseră bolșevicii și probabil cu forțe mai mari îi înecaseră pe toți legându-le greu-tăți. Apa tinde să salte; ghiulelele de picioare, ridică. I-a văzut în adevăr, drepti, mulți, o armată! Inecați, cu limbile scoase!

Călătoarea caută să-și ia curaj din prezența comandantului.

...Nu!... Nu e furtună!... Nu!... Nu vine spre noi, o armată hidoasă, cumplită, fantastică, și prea adevărată de inecați...

În adevăr comandorul lăsase să pice povestirea, rotund, voios, ca pe o anecdotă într'o serată amicală, între un pahar de ciai blond și o felie aurie și puhavă de cozonac cald. Ca pe un incident mai mult, printre atâtea ale războiului barbar, domolit de resemnare și de rezolvarea lucrurilor. Fără să caute efecte teroriste, fără pretenție la succese anecdotice.

Rămănea spaîma simplă, goală a faptelor. — Doamna călătoare, se uită în jur. Vaporul odăiei plutea și el lin, pe ape liniștite. În jur lumina era prietenoasă. Trecătorul suspect se afundase tot mai mult în perspectiva depărtată a peretelui. Înapoi vitraliului o lumină albastră închisă, ocrotea misterul mărilor.

De mai departe, venea un svon de liniște, de leguire, care nu spulbera roadele și nu ardea ogoarele și nu ucidea pruncii în cuprinsul hotarelor statornice... De pretutindeni părea că vine spre ea ocrotire.

Nu! Nu-i era frică. Se scobori în ape. Privi în față pe cei cumpliți, pe cei inecați, și nu dete nici un semn! ...O armată întreagă de ofițeri ruși care veneau spre ea în haine de paradă, drepti; întregi... numai că... fiecare din ei purta pe umeri o față deosebită a spaimei... un spasm nou al asfixiei... Să fi văzut unul cu strâmbătura aceea a sufocatului... unul să fi văzut... dar o armată întreagă... și fiecare ofițer, fiecare tânăr, fiecare bărbat, fiecare bătrân, cu masca schimonosită a sugrumatului... una decât altă mai... cu ochi batracieni... cu ochi spartii... cu fața neagră, cu fața albastră!... cu gurile negre și strâmbes... unii plângeau... unii râdeau... și toți, toți... cu limbile scoase...

Iar deasupra lor, apele stau incheiate. Prezența comanda n tului nu mai era îndestulătoare. Era momentul când furtuna pe care o tăgăduiești vine să te acopere.

Dar în fiecare din noi trăiește o altă comandă. O comandă mai mare ca a celor investiți cu comanda.

Pe puntea naufragiului călătorii trimit spiritul în sus spre Dumnezeu, dar brațele le asvârl de gâtul unui om, au un piept la care se refugiază ca să trăiască, ca să moară. Dacă sunt singuri, strâng brațele peste pieptul unde stă închisă în suflet o icoană.

Acolo se adăposti călătoarea și numai îi fu frică. Doamna călătoare era o scafandrieră care se scoborase în misterul apelor din ea însăși. Erau acolo perle și coraliu și peisagii ciudate și Balauri și groaza vedeniilor. Era și isbăvitorul.

Subt găocea ei de mătase neagră apele stau închise și ni-
meni nu le cunoștea taina.

Surâse uitându-se la cei doi, acum tăcuți. Ceasul bătu melo-
dios 12.

Decând plecase în lungă călătorie, dela divanul acoperit cu
o vastă Karamanie erau trei secolii. Petru I cel mare strungarul,
clopîlise tronul Țarilor, năvile mărilor, jilțurile aristocrației și
sierile libertății și le dăruise hoardelor depe stepe, înfrânate.
Le-a înfrânat, le-a strâns în răul, până au mușcat zăbala, cu bale
cu sânge, până și-au adus aminte libertatea și au făcut topoare
cu care au spart jilțurile. Dar morților mii de mii, nu le-au mai
făcut sicrie. Au omorât în numele milei și iubirei de oameni. Așa
a fost credința lor despre adevăr.

Dar mila și iubirea de oameni trăia încă după altă lege.
Ea pescuise și dăruise sepultură celor o sută de inecați. În nu-
mele dreptății și a milei, oameni se scufundaseră de bună voie
pentru oameni. Ce mult trebuia să-i iubească ca să moară. Dar
ceilalți, ce mult trebuia să-i iubească ca să-i poată omori ca să
le curme aerul vieții, acela despre care poți spune când-va: te-
am iubit cu fiecare răsufare!

Două adevăruri. Merg alături, deosebit. Când să se întâl-
nească?

Duhul omului e făcut din fire subțiri, se țes și fac o pânză
minunată, apoi se încălesc, se înoadă, și sugrumă însăși înțelep-
ciunea duhului.

Duhul neglijat al omenirii. Impotriva firei!

La semnalul de miazănoapte, doamna călătoare se sculă.
După așa lungă călătorie ce puțin atârna totuși pe pantofi mici
de atlas negru. Ar fi vroit să spună comandorului că ea crede că
se poate umbla cu piciorul pe mări, ca și Hristos odinioara, și
nu i se putea tăgădui credința, fiindcă piciorul avea în el sim-
țirea asta a putințelor lui. Se va umbla.

Se duse spre geamurile largi și privi afară ogorul nedeslușit
semănat cu lumini.

Valurile se deosebeau acum de țărături ca niște funii.

Cum? Așa dar apele sunt țesute din fire, din fire moi, care
se împletesc puternic și fac frânghii și le înoadă și cu ele sugrumă.
Apele crude spânzură.

Nu trecuseră nici ceasuri, nici ani, nici veacuri. Timpul plu-
tise palpitător. Călătoria se afla în pragul aceleiași clipe când
omul acoperit încă de genune leșea asemenea, din miezul primor-
dial al firei.

HORTENSIA PAPADAT-BENGESCU.

IN FAȚA CASEI

In poarta casei pasul s'a oprit,
Clădirea uriașă 'mi sue 'n față;
Intâia oară mintea-mi se desghiață:
Ce casă uriașă am zidit!

Incinsă 'n brâuri negre de granit,
Ea stă culcată greu pe-o 'ntreagă piață,
Iar eu, o mică umbră stinsă 'n ceață
Privesc menhirul veșnic, neclintit.

Deabia-i zăresc cupolele 'nnoptate
Sub bronzurile grele, dantelate,
Perzându-se 'n al cerului oțel...

Mă 'ngèneuche imaginea-i grozavă
Și 'n taină două brațe de otravă
Sfios se 'nnalță 'n zare către el.

MIHAIL CELARIANU.

RĂSFRÂNGERI DIN ADÂNC

Vulcanul, ce s'a frământat cândva
In carcerile adânci din mine,
Il simt acum îmbătrânit
Și 'n pături de cenușă doarme potolit...

E ros de ploi și de furtuni,
Și din vestmintele de slavă
N'a mai rămas pe trupul lui
Decât o pojghiță de lavă...

Pe malul craterului rotunjit,
Străin și singur zăbovesc spre seară..
Dorm apele — adunate 'n fundul lui,
Atât de liniștit..
Că-mi văd reflexul chipului de ceară,
Și-o milă grea de mine, mă doboară...

O, simt că de-ași privi mai mult,
M'ași prăvăli în adâncime
Cu toată înjgheizarea lumii peste mine.

I. VALERIAN.

STEELE

Soarele sta în cumpănă. Un ropot dârz ca o goană de armăsari năstrușnici. Apa a limpezit pietrele și a împărțit tristeții pribegilor. Seara s'a așternut cu flori și negură pe toate inimile. Cineva încearcă o vioară. Pe o frântură de cer s'aprend puncte roșii. Steelele răzbesc anevoie, ca după o luptă însă în adâncuri.

Băbușca numără, sârguitor, toate luminile și închide ochii cu tălc.

— Spune-mi, cine o să-mi vie oaspe la ivirea zorilor?

Băbușca ocheste ochii fetii cu obrazul galben, cu flori la cingătoare și cu surâs șters.

— Prin drumuri nebătute, prin căi nevăzute, prin ascunzături nepătrunse, rupându-și vestimentele și fericindu-se cu gândul, se târăște oaspele de mâine. N'are suflet de ceară ca drumeții nevoinici, nici ghețe lucitoare, nici brățări pentru iubitele visate. E alb ca năzuința ascetului și drept ca trestia. Poartă pe umerii cerul cu toate culorile și basmele lui și în inimă poartă durerile tuturor.

Fata ascultă clătănând capul. Ea îl vrea ou nebunia primei lor cutremurări. Își mușcă buzele și se astupă cu mâna ghem de teama sângelui care țâșnește. Se simte pradă necunoscutului.

Steelele s'au înmulțit. Băbușca începe o poveste auzită de mult, cu fiare setoase de roșul sfârcurilor de săni feciorești, cu apariții înecate în valuri de lumină și de aur, cu mult cântec și mult alban. Fata ascultă. În ochii ei a împletit imaginea oaspeului de mâine. Îl frământă cu dorințele ei, îl înch pue înalt și dârz, — poate, cu ochii sălțați de durere și simte avarul șuvițelor de păr sărutate lacom, și tresare la atingerea mâinii slăbite, de neam.

— Băbușco, întotdeauna sunt atâtea stele?

Capul încălci, aplicat sub povara chinurilor, se ridică. Pare o jucărie pătrată și stricată.

— Steelele lucesc dar nu întotdeauna atât de multe... Uite steaua din mijloc. E înconjurată de o droaie de lumini, mai numeroase ca oriând. Steaua din mijloc, veselă, a purces la drum. E grabită și cam stăojnită de alatul vecinilor.

E steaua a fetico, oaspele de mâine.

Fata a rămas cu ochii pe țarii, cu trupul încovoiat, cu obrăjii arzând. Casa ei umplută cu oglinzi sparte și cu jale, cu bătrâni grăoi și bătrâne miștoare a vreașe, înviorase-va în zori. Oaspele va da în laturi ușile învechite, va călca, dârz, pragul șubred, o va înlanțui de mijloc, și seara va pătrunde în casă, păreții se vor lumina, și piptul ei va încerca întâile plăceri.

Steaua pornește, băbușca surâde, fata geme. Toate icoanele visate cândva s'au întovărășit azi și dântuesc pe dinaintea ei...

— Băbușco, crezi că mâine vine?

Capul stricat se ridică. Un ochi cleios privește cerul. Băbușca rânjește. Steaua a intrat într'un iureș, se clatină, — cade.

Fata scoate cel din urmă geamăt. Băbușca își înfășoară capul în broboada neagră de noapte. Plouă peste toate întinderile și peste toate năzuințele. Au murit stelele.

I. PELTZ.

CRONICA DRAMATICA

TEATRUL NAȚIONAL

SUFLETE TARI, 3 acte de CAMIL PETRESCU

Un strălucit debut.

Dintr'o dată d. Camil Petrescu a dovedit că știe să întrebuinteze la perfecție sistemul dramatic breviarat Bernstein-Bataille.

Jupânița Ioana Boiu are idealul ei în trecut: e semnul necesitat al aristocrației de ieri, cea de sânge, împotriva aristocrației care se crează azi, cea a creșterii și cu idealul în viitor. Bibliotecarul Pietraru, umilitul și jignitul, e un aristocrat de suflet pe care d. Camil Petrescu îl pornește să dea asalt aristocrației de sânge pe un motiv atât de romantic, încât nu s'a sfiit să împrumute — de altfel cu o desăvârșită dexteritate — dela personajul celebru al lui Stendhal, Julien Sorel din „Rouge et Noire.“ Amorul — iată corabia lui Noe, pe care imbarcăm toate trivalitățile, paradoxele și minciunile, animale hidoase, nefirești și urlătoare. Porumbeii adevărului adevărat, dincolo de logică și voință, zboară singuri în văzduhuri de-asupra manageriei biblice...

Dar faptele trebuie luate ca atare. Deci bibliotecarul Pietraru, care e un „suflet tare“ are ca stea polară a vieții lui o jupâniță modernă, a cărei singură distincție este orgoliul — iată ceva care privește personal pe autorul piesei. Nu putem convinge niciodată pe părinți că fetele lor ar fi trebuit să aibe neapărat ochii albaștri, când barza le-a adus pe lume cu ochi căprii.

Suferința — și logică și sentimentală și estetică — începe de la actul al treilea, după ce jupânița a recunoscut, într'o noapte de persuasiune, că bibliotecarul are într'adevăr un suflet de jupân. Slăbiciunile lui apoi revenite sunt inexplicabile, lipsa de comprehensiune a jupâniței violate, ceva foarte dincoace de aristocrație — iar sinuciderea cinică a lui Pietraru numai pentru că era bănuț de necredință (când o explicație de câteva cuvinte lămurea totul) dovedește că autorul n'a știut să evite finalurile tuturor debutanților: revolverul care și în viață e atât de simplist.

Dar limbajul excelent dramatic, curajul minunat al sce-

nelor și viziunea precisă a personajilor îngăduie cronicarului dramatic al unei reviste prea severe, să spue colegului și prietenului: Sufletul e copt, foarte târziu: pe la 40 de ani. Piesele definitive ale genului său, Ibsen le-a scris în ultimii zece ani ai vieții. Dela această înălțime, d. Camil Petrescu să nu creadă că suntem răi cu el, ci dimpotrivă că așteptăm ceva dela sufletul lui. Trebuie să intre adânc-adânc în sine și mai cu seamă să ajungă să disprețuiască într'atâta teatrul pentru care-i tremură azi, cu dulce feclorie, trupul și inima, încât într'o dimineată să se deștepte ca să-l sfărâme — și să-și facă altul după chipul și asemănarea lui!

Iată de ce, iubite prietene, în timp ce toată lumea pe bună dreptate — colegi, spectatori, actori și ziaristi — aplaudă frenetic, eu pun, gândind, condeii jos, și cu speranță aștept.

F. ADERCA.

CRONICA ARTISTICĂ

N. Grant, Mihăilescu

Arta d-lui *N. Grant* este arta amănuntului colorat luminos. Pentru asta lucrările domniei sale sânt duse până dincolo de marginea noțiunii de „*terminat*” și trec uneori până la minuțiozitatea prolixă a încărcăturii voite. O fotografie bine colorată a unor subiecte aranjate cu gust deosebit ar putea da în mare măsură aceia ce ne dă drept artă expozantului dela Mozart.

Fără îndolală însă, lucrările d-lui Grant sunt meritorii prin valoarea lor documentară, după cum sunt iarăși meritorii prin evidențierea unei riguroase științe a desenului. Dar calitatea cea mai de frunte a acestor lucrări oricât ar fi ele de pitorești și de pline în vibrări coloristice stă mai puțin în fondul lor și mai mult în forma ce-o au.

Căci rareori am văzut aquarela într'o așa de desăvârșită formă și deci rareori am întâlnit un aquarelist așa de rutinat și așa de stăpân pe meșteșugul său special.

Această tehnică a aquarelei așa de delicată și așa de dificilă e aplicată în toate tablourile d-lui Grant. Ea a încetat de a mai avea vre-o taină pentru autorul care a ajuns în această privință în cel mai de învidiat punct al dezvoltării individuale din plastică: perfecțiunea tehnică pe baza căreia artistul poate face tot ceea ce vrea din tot ceea ce vede.

Pentru acest neasemuit merit, d-lui Grant i se cuvine o catedră. I se datorește după cum însuși d-sa o datorește tinerei generații. Știința de a pune aquarela cu o așa de savantă pricepere ar da — cu siguranță — neînchipuit de frumoase roade dacă ar încăpea întreagă între mâinile unor elemente tinere, vigoase și

pline de nerv, artiști cari, bineînțeles, n'ar mai face publicului excesivele concesii în care se îngroapă din ce în ce mai adânc d. N. Grant.

Cu d. Corneliu Mihăilescu trecem în alte cărări. Dacă d. Grant reprezintă amănuntul documentar și pitoresc presărat cu o mică și simpatică frivolitate franțuzească, expozantul din sala Sindicatului Artelor Frumoase aduce în tablourile sale o hazlie și îngâmfată posomorală nemțească. În limbajul bombastic al teoreticienilor tuturor școlilor moderne — ale căror numiri, în intențiunea unei eterne fraternizări pe ogorul plasticeii și-au potrivit cozile în rima „ism” — celace face d-l Mihăilescu s'ar numi pictură.

O! cât de mic, de umilit și de ignorant s'ar simți vechiul iconar al statului Papal, bietul Rafael, cel care aproape singur a învățat să zăgrăvească și totuși se intitula pictor, dacă ar putea să vie și să vadă pura și singura adevărată „pictură” aceia pe care o face după ani de zile de învățatură expozantul din sala sindicatului Artelor frumoase, d. Corneliu Mihăilescu.

VICTOR ION POPA.

INSEMNARI LITERARE

Iarăși Al. Bogdan-Pitești și d. Fundoianu. — *La observațiile făcute în acest loc asupra articolului d-lui Fundoianu cu privire la Al. Bogdan-Pitești, primim din partea autorului o scrisoare. Recunoscându-i dreptul răspunsului și suportându-i cu resemnare și pe cel al ironiei, i-o publicăm deci textual:*

Stimate Domnule Lovinescu,

Imi faci onoarea de a comenta un articol în care am voit să sugerez puțin numai din persoana așa de ciudată, de artist, a lui Bogdan-Pitești, pe care cei simpli nu o pot și nu o vor putea prețui, nu pentru că n'a scris „Salomeea” ci, pentru că comprehensiunea, chiar aceea a unui om de bună credință, este tare limitată.

Imi pare rău că n'am publicat articolul în filele revistei d-tale. Mi-l'ai fi tipărit, probabil, cu aceeași indulgență cu care ai binevoit să-mi protejezi și celelalte eseuri, cari se solidarizează în atitudinea lor, cu ideile pe cari le-am scris la moartea elui mai inteligent om pe care l'a unscut țara românească. Ași fi

vrut să-l fi publicat la d-ta ca, astfel, cetitorul să poată lua contact egal și cu părerea mea și cu ipoteza d-tale.

Deși n'a apărut în revista d-tale, articolul a fost totuși citit. Presupunem însă că, din eroare, fraza în care explicam de ce aruștii s'au cinstit cu vizita în casa lui Bogdan-Pitești, a fost trunchiată. Numai pentru că s'a sărit peste „s'au perindat prin casa lui, au trecut pe lângă surăsul lui, au reținut ca pe o placă de fonograf, ceva din verva lui prețioasă, ciudată și singulară”. d-ta ai putut bănui, legitim, că tot ce am scris se datorește faptului că am mâncat, din când în când, la masa acelui om. Trebuie cu atât mai mult să-ți mulțumesc cu cât, sub aparența unei insulte meschine, imi bănuiai un sentiment moral, de recunoștință, chiar după clipă când masa, procuratoare de bună digestie, mai există.

Prețuiesc cu atât mai mult ipoteza cu care imi motivezi existența unei admirații, cu cât am imaginat o clipă ce, n'ar fi ales din sârmanul articol căzut de-o pildă, pe mâna unuia din acea spectrul teribil de pamfletari, pe care d-ta cu buu motiv, o detești.

Un pamfletar ar fi fost capabil, să însinueze, în stilul acela trival care le e comun, că am scris articolul pentru bani, pentru o eventuală moștenire, sau pentru cine știe ce altfel de motive echivoce. Nu e oare infinit mai delicat să bănuiești pe colaboratorul d-tale că a gândit — dezinteresat — ceva, pentru simplul fapt că a mâncat la masa celni despre care a scris?

Ași fi, hotărât, de partea d-tale, împotriva mea, dacă — dacă cetitorul încă naiv și neobișnuit cu delicatețea atică, n'ar fi în stare să bănuiască și relațiile cari, din generozitatea d-tale, există între noi. Te supără dacă îl previn că primesc dela d-ta o sumă de bani de fiecare articol și că — mai ales — n'am fost niciodată invitatul d-tale la masă? Ași vrea ca, măcar, admirația mea necondiționată pentru d-ta, să nu poată fi suspectată.

Al d-tale colaborator

B. Fundoianu

București, 1922

* * *

La cele scrise în această revistă despre Al. Bogdan-Pitești era poate necesar să se adauge și expresia unei admirații atât de dărze. Ne-am permite totuși să-i observăm d-lui Fundoianu că impetuozitatea lui pornește din ignoranța înțelesului usual al unui termen inofensiv. Recunoștința digestiei, ca și vizită de digestie, nu conține nimic ofensator ci doar moneda măruntă a unei politețe de ordin pur social între oameni ce au raporturi mai susținute între dânsii. Dela această expresie curentă, d. Fundoianu se avântă în presupuneri mari: ocazie binevenită totuși pentru a-i putea măsura capacitățile admirației și ale ironiei. Oricât respect am avea pentru meritul literar și tactul social al d-lui Fundoianu, revulsunea pentru geniul lui Bogdan-Pitești este totuși mai puternică. Iată pentru ce exilul ironiei tânărului nostru colaborator nu ne e atât de dureros cât ar fi trebuit să fie; cel puțin acolo nu ne vom întâlni cu umbra napoleoniană a răposa-

tului om de acțiune, care a fost totodată și cea mai mare inteligență a neamului românesc.

E. L.

Iarăși pamfletul. — Cele câteva constatări asupra condițiilor speciale ale culturii noastre care au permis dezvoltarea pamfletului atât de disproportionat cu restul publicisticii, au atras un răspuns autorizat. Între cronicile sportive, de șah, de mode, de jocuri de inteligență, de feminități, de o atât de înaltă obiectivitate, ale *Adevărului literar*, d. Pamfil Șeicaru răspunde „*mediocrității dogmatice*” în numele pamfletului român și deci a talentului. Nu-i cerem titlurile în baza cărora vorbește. Răsfoind colecția *Sburătorului* de acum trei ani, găsim înregistrată existența de pamfletar român a d-lui Pamflet Șeicaru prin ample citații autentice. Confruntând textele, nu ne putem abține totuși de la oarecare melancolie: invențiunea pamfletarului n'a progresat cu nimic; reeditându-se, ne refuză posibilitatea de a-l mai reproduce în fragmente alese. O altă generație de pamfletari se ridică care, în curând, vai! în combustivitatea grăbită a timpului, nu-l vor mai recunoaște. Nu s'ar putea, de altfel, spune că scrisul acestui ambasador al plamfelului român soliditate irezistibil discuțiunea academică. Fiindcă în acest articol se sforțează totuși de a eși din noroiul adjectival și din obsesia sexuală pentru a face apologia pamfletului în persoana lui Voltaire, Veuillot, Bloy, Maurras, Leon Daudet etc. etc. ne vom permite să-i amintim d-lui Pamflet Șeicaru o distincțiune care încheie orice discuție înainte de a o deschide. Există un pamflet de idei perfect legitim, și altul de cuvinte perfect inutil. Cunosc idealurile pentru care au luptat sau luptă Veuillot, Bloy, Maurras și chiar Dandet; dar din cât mi-a căzut sub ochi până acum, n'am distins încă idealul moral sau literar al d-lui Șeicaru, de pildă, pentru a'l confunda ca însuși pamfletul român. Pentru oameni cu ocupații mai serioase violența pur verbală e o inutilitate imbecilă.

E. L.